

**Національний університет
"КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ"
Києво-Могилянська школа врядування
імені Андрія Мелешевича**

СИЛАБУС

(робочий тематичний план і методичні рекомендації)
до початкової дисципліни:

**"СЕРЕДОВИЩЕ ВИРОБЛЕННЯ ПОЛІТИКИ ТА
ПРОЦЕДУРИ АНАЛІЗУ СТЕЙКГОЛДЕРІВ"**

Автор:

Валерій Володимирович Тертичка, доктор наук з державного управління, професор,
завідувач кафедри суспільного врядування, v.tertychka@ukma.edu.ua

Викладачі:

Владислав Акулов-Муратов, кандидат наук з державного управління, старший викладач,
akulov-muratov@ukma.edu.ua

Валерій Володимирович Тертичка, доктор наук з державного управління, професор,
завідувач, v.tertychka@ukma.edu.ua

Час і місце консультування

Консультації викладача можна отримати за попередньою домовленістю по суботам з 10.00 до 15.00 у 4-му корпусі НаУКМА (вул. Волоська, 8/5), к. 324.

ЗМІСТ

1. Опис навчальної дисципліни
3. Зміст навчальної дисципліни
 - 2.1. Наставочна лекція
 - 2.2. Тема 1. Поняття і структура середовища державної політики
 - 2.3. Тема 2. Ресурси державної політики
 - 2.4. Тема 3. Вплив середовища: продукти, результати, наслідки
 - 2.5. Тема 4. Особливості політичного аналізу державної політики
 - 2.6. Тема 5. Поняття і роль учасників процесу політики: ідентифікація стейкхолдерів
 - 2.7. Тема 6. Процедури аналізу стейкхолдерів
 - 2.8. Тема 7. Процеси консультування в державній політиці
 - 2.9. Тема 8. Залучення громадськості (public involvement) у процес політики
3. Творча робота
4. Організація самостійної роботи
5. Методи навчання
6. Форми контролю
7. Рекомендована література

1. ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Актуальність навчальної дисципліни

Навчальну дисципліну «Середовище вироблення політики та процедури аналізу стейкгоल्дерів» спрямовано на одержання слухачами теоретичних знань, практичних умінь і навичок аналізу державної політики, що розглядається як комплекс процедур із вироблення рекомендацій (порад) органам влади про найкращий із-поміж можливих курсів дій – державну політику загалом та її окремі складники, а також моніторингу та оцінювання результатів і наслідків виконання державних рішень задля покращення показників суспільного розвитку.

Аналіз стейкгоल्дерів є ключовим елементом процесу політики. Стейкголдери у певному сенсі є “пайовиками” – учасниками процесу політики і тому їх слід обов’язково брати до уваги в аналізі політики. В аналізі стейкгоल्дерів слід з’ясувати погляди і ставлення зацікавлених груп, лідерів, ЗМІ тощо до проблеми (кого стосуються, зачіпає проблема і хто має важелі впливу на можливі варіанти вирішення/ поглиблення проблеми) та організація: установи, що підтримують/ заперечують рішення.

Цілі навчальної дисципліни

Навчальна дисципліна «Середовище вироблення політики та процедури аналізу стейкгоल्дерів» зорієнтована на ознайомлення слухачів із сучасною методологією аналізу державної політики; формування в них практичних навичок з ідентифікації складників середовища державної політики, політичного аналізу політики, відкритості й прозорості у виробленні державної політики; визначення ролі учасників процесу політики, аналізу груп інтересів і зацікавлених органів влади та прогнозування впливу в результаті розв’язання проблеми.

Результати навчання

Після вивчення дисципліни слухачі:

- розумітимуть основи аналізу політики й будуть здатні застосовувати відповідні знання у своїй практичній діяльності;
- будуть здатні ідентифікувати складники середовища вироблення державної політики й учасників процесу політики;
- володітимуть навичками визначення взаємовпливу компонентів процесу державної політики та аналізу стейкгоल्дерів і прогнозу впливу на ключові інтереси заінтересованих сторін;
- умітимуть готувати рекомендації щодо ухвалення оптимальних варіантів політики з урахуванням впливів середовища та результатів аналізу стейкгоल्дерів.

Навчальна стратегія

Досягнення поставлених цілей здійснюється завдяки:

- аудиторним заняттям;
- самостійному навчанню за розробленим навчально-методичним комплексом із виконанням практичних завдань і їх презентацією;
- підготовці творчої роботи (Policy Paper) та її прилюдному захисту.

3. ЗМІСТ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

2.1. Настановча лекція

Форма проведення: лекція-бесіда

Статус: обов’язковий.

Термін проведення: очна сесія.

Мета:

- розкрити основні завдання, структуру дисципліни та його навчальну стратегію;
- оволодіння знаннями про середовище державної політики, про аналіз стейкгоल्дерів та сформуванню умінь використовувати засвоєний матеріал у навчальній і практичній діяльності

Основні питання:

- мета, завдання, структура навчальної дисципліни, її місце в структурі дисциплін спеціалізації «Аналіз та оцінювання суспільної політики»;
- навчальна стратегія, форми й методи навчання, форми оцінювання знань та умінь;
- навчальні ресурси з дисципліни (див. перелік рекомендованої літератури) та сучасна методологія аналізу державної політики;
- аналіз політики як сфера професійної діяльності і демократичного врядування.

2.2. Тема 1. Поняття і структура середовища державної політики

Завдання: самостійно опрацювати ресурси, рекомендовані для вивчення (обов'язкові й додаткові).

Основний зміст

Державна політика не виникає сама собою. Вона є результатом складного процесу вироблення та реалізації владних рішень, спрямованих на вирішення суспільних проблем.

Державна політика не виробляється у вакуумі – учасниками цього процесу є глава держави, законодавці, представники виконавчої влади, судді, управлінці (офіційні учасники) та політичні партії, громадські організації, групи інтересів, дослідні організації, засоби масової інформації, окремі громадяни (неофіційні учасники). Державна політика виробляється у відповідному середовищі. У перехідних суспільствах процес вироблення державної політики ускладнюється плинністю інституціональних структур, невизначеністю результатів, постійною появою нових учасників (політичних партій, груп інтересів тощо) – тобто постійною динамічно-хаотичною зміною середовища.

Політика виробляється у певному середовищі, найважливішим тут є:

1. **соціальне середовище:** культурні, етнічні, релігійні та інші звички, соціальну структуру суспільства, очікування, моделі поведінки та способи взаємодії і взаємозв'язку між ними, що їх встановлює кожне суспільство;
2. **фізичне середовище** (physical environment):
 - географічні характеристики: клімат, природні ресурси, топографію, архітектура тощо;
 - демографічні характеристики: чисельність і динаміка населення, розселення, урбаністичні умови, вікова структура населення та інші фізичні характеристики, що визначають спосіб життя, прийнятий у суспільстві;
3. **економічне середовище** (economic environment): економічна система, зміст та активність економічного життя суспільства, в тому числі характер індустрії та торгівлі, відносна заможність чи бідність регіону, на який поширюється політика, рівень безробіття рівень економічного зростання тощо;
4. **політичне середовище** (political environment): політична система, політичні інститути, владні структури, чинне законодавство, політичні партії, громадські організації, групи спеціальних інтересів, лобізм, переважаюча ідеологія, політична культура, нагальні політичні проблеми даного моменту.

2.3. Тема 2. Ресурси державної політики

Завдання:

- самостійне опрацювання ресурсів, рекомендованих для вивчення (обов'язкових і додаткових);
- виконання *Практичного завдання 1* за пропонованим шаблоном.

Основний зміст

Вирішення суспільних проблем завжди потребує ресурсів (inputs) – певних обмежених, але необхідних для впровадження політики «вихідних умов» здійснення намічених заходів, з якими мають справу виробники та/чи аналітики політики. Ресурси у широкому розумінні – все те, що індивід або група осіб можуть використовувати для впливу на інших. Існує кілька класифікацій ресурсів. А. Етціоні поділяє їх на утилітарні, примусові та нормативні.

Поширеною є також класифікація ресурсів за найважливішими сферами життєдіяльності, відповідно до якої виокремлюють: економічні ресурси; соціальні; культурно-інформаційні ресурси;

примусові ресурси; демографічний є специфічним ресурсом тому, що людина – це універсальний, багатофункціональний ресурс, що виробляє інші ресурси.

Розрізняють десять видів ресурсів, які учасники за бажанням можуть використати у процесі державної політики (див. рисунок 1). В основу наведеної класифікації покладено типологію М. Крозьє та Е. Фрідберга.

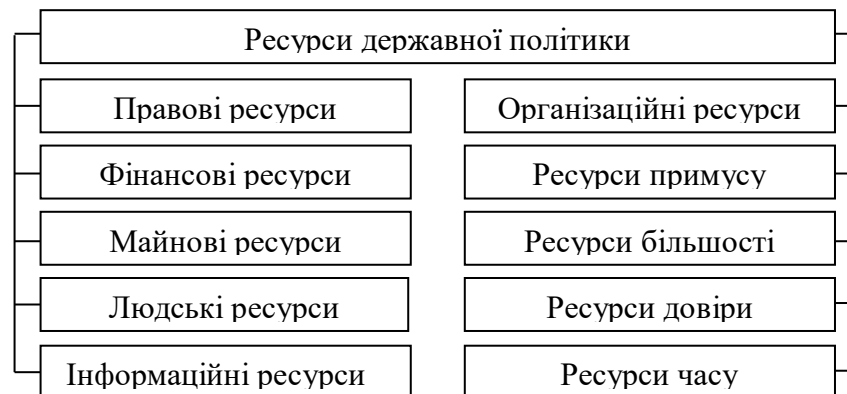

Рисунок 1. Класифікація ресурсів державної політики

Правові ресурси. Право, яке на відміну від інших ресурсів знаходиться у розпорядженні виробників державної політики, є переважним джерелом узаконення рішень. За відсутності цих ресурсів у вигляді законодавчої (нормативної) бази будь-які рішення можуть бути опротестовані (або скасовані) рішенням суду. Право відіграє визначальну роль серед інших ресурсів, оскільки нормативно обґрунтовує політико-адміністративні програми, визначає як зміст (завдання і правила поведінки груп інтересів), так і вибір інших ресурсів (фінансових, людських, силових, організаційних).

Фінансові (монетарні) ресурси. Фінансові (монетарні) ресурси є одним із найочевидніших ресурсів. Фінанси є ключовим ресурсом, необхідним будь-якому курсу державної політики.

Зазвичай використовують бюджетування як метод розподілу ресурсів, де головною метою є прогнозування того, яких витрат можна зазнати і процесі виконання завдань організації. Бюджети формуються і розподіляються різними шляхами:

- одиниці послуг;
- витрати на персонал;
- адміністративні витрати;
- накладні витрати.

Забезпечення фінансовими ресурсами учасників процесу політики є важливим суспільним актом, в якому постійно бере участь законодавча влада, приймаючи бюджетні рішення. Однак бюджетні статті лише частково відображають стратегію, її результати і наслідки, тому що класифікуються за видами витрат та адміністративними утвореннями.

Майнові (матеріальні) ресурси. Майнові (матеріальні) ресурси охоплюють всю матеріальну базу, що є в розпорядженні учасників процесу політики і зацікавлених сторін. Також цей вид ресурсів включає в себе усі види підтримки зовнішнього зв'язку між виробниками, експертами державної політики, зацікавленими органами влади та групами інтересів.

Людські ресурси. Під поняттям "людські ресурси" треба розуміти вміння і навички, рівень професійності фахівців

Управління людськими ресурсами – головна функція будь-якої організації, воно скероване насамперед на вирішення принципово нових, довгострокових завдань, на підвищення результативності та ефективності діяльності організації, підтримку її балансу із зовнішнім середовищем. Людські ресурси – це один із чотирьох видів ресурсів (три інші – дієва взаємодія із зовнішнім середовищем, засобами зв'язку та використання організаційних норм), що є в розпорядженні організацій для забезпечення їхніх функцій. Основним завданням управління персоналом є планування, формування, перерозподіл і дієве використання людських ресурсів.

Для високотехнологічних сфер особливо важлива організація на постійній основі курсів з підвищення кваліфікації із залученням представників органів державного управління, економічного сектору, професійних і наукових організацій.

Інформаційні ресурси. Інформаційні ресурси у контексті процесу політики слід розглядати як поняття “інформація” та ресурси”.

Інформаційним називають особливий вид ресурсу, що ґрунтується на ідеях і знаннях, отриманих у результаті науково-технічної діяльності, та представлений у формі, придатній для накопичення, реалізації й відтворення

Інформаційні ресурси мають багато спільних рис із іншими ресурсами державної політики, а саме: розроблення, відтворення і поширення необхідно планувати відповідно до потреб; затрати на їх отримання і використання можна оцінити з економічної точки зору; потреби в них можуть і мають бути співвіднесені з можливостями їх задоволення як із внутрішніх, так і зовнішніх джерел.

Інформаційні ресурси мають низку особливостей. Зокрема, на відміну від інших вони практично невичерпні. З їх використанням інформація не зникає, а змінює свою цінність.

Організаційні ресурси. Організаційні ресурси (інтерактивні, координаційні, ресурси взаємодії) досить складно визначити. За своєю суттю вони частково відповідають “використанню організаційних норм”, що є в розпорядженні організацій для забезпечення їх повноважень.

Якість цих ресурсів визначається здатністю учасників процесу політики організовувати взаємодію між собою й політико-адміністративними структурами та формувати спільні уявлення про таку діяльність.

Організаційні ресурси змінюються залежно від характеристик кожного учасника процесу політики та середовища, в якому вони функціонують. При цьому структура, що є частиною організації вищого рівня, є її ресурсом.

Примусові ресурси. Наявність примусових ресурсів (силових) – заходів адміністративного і кримінального впливу, традиційно вважають необхідною умовою та обов’язковим резервом державної влади й управління. Проте управління такими ресурсами дуже складний процес. Їх використання потребує підтримки більшості, за відсутності якої можна втратити ресурс довіри. З огляду на це, якщо не брати до уваги державну політику безпеки та оборони, примус є ресурсом, який майже не використовують. Більшість демократичних країн розглядають примусові ресурси як виняток, віддаючи перевагу ресурсам довіри.

Ресурси більшості. У будь-якій демократичній державі реалізація/зміна державної політики потребує обов’язкового закріплення у формі законів або інших рішень, затверджених парламентською більшістю або безпосередньо громадянами. Завдяки отриманій у такий спосіб правовій базі виробники державної політики можуть спрямувати її не тільки певним соціальним групам чи окремим особам, а й усім громадянам. Однак ця база не є сталою. У кризові періоди не виключено, що виробники державної політики можуть втратити підтримку більшості. До того ж, причини, що призводять до такої ситуації, часто непередбачувані.

Для запобігання втраті ресурсу більшості виробники державної політики мають постійно проводити моніторинг і оцінку результативності; публічно роз’яснювати її положення, спростовуючи хибність тверджень опонентів; залучати символічні цінності, які сприймаються більшістю, або такі, що здатні створити нову більшість. Іноді ресурси більшості дають змогу заощаджувати інші ресурси, що власне свідчить про їх надзвичайну важливість.

Ресурси довіри. У найзагальнішому розумінні – це здатність учасника процесу політики до отримання підтримки, а також її надання. Для результативної та ефективної реалізації будь-якого курсу державної політики необхідно досягти певного консенсусу між усіма зацікавленими сторонами щодо способів вироблення і суті майбутніх результатів державної політики. За відсутності ресурсів довіри виникають конфлікти між учасниками процесу державної політики.

Ресурси довіри є своєрідним активом управлінської ланки, наявність яких сприяє реалізації державної політики, а відсутність перешкоджає її впровадженню. Використання ресурсів довіри потребує від кожного виробника державної політики певних комунікативних навичок, сили волі, гнучкості, виваженості у спілкуванні з іншими учасниками процесу політики.

Ресурси часу. Ресурс часу серед учасників процесу політики розподіляється нерівномірно. Часто виконавці цим спекулюють, аргументуючи, що почнуть діяти тільки після того, як до процесу долучаються інші учасники, а виробники державної політики зазвичай стикаються з браком часу.

Браку часу, як стверджують деякі дослідники, взагалі не існує – є неправильне його планування, що є причиною нездатності учасників процесу політики бути в потрібному місці в потрібний час, приймати правильні рішення. Управляти часом необхідно для виконання поточних планів, календарних подій, проектів, програм, виконання завдань і досягнення цілей державної політики.

Розподіл ресурсів у достатньому обсязі є найважливішою частиною процесу політики.

Для розподілу ресурсів організація повинна визначити свій підхід до низки сфер:

- рівень необхідних ресурсів і способів їх оцінки;
- одномоментна доступність ресурсів у кожен відрізок часу;
- планування ресурсів на певний період часу.

Розподіл ресурсів як стратегічну дію потрібно розглядати з огляду балансу між результативністю та ефективністю. Організації необхідно зробити вибір політики на основі відносних вигод–витрат, пов’язаних із різними видами ресурсів, доступних у заданий відрізок часу.

Практичне завдання 1: "Ідентифікація складників середовища державної політики та її ресурси"

1. На основі сформульованої проблеми, цілей і замовника визначте градацію складників середовища державної політики де спостерігаються симптоми сформульованої Вами проблеми.

2. Визначте яких ресурсних затрат потребує розв’язання сформульованої Вами проблеми.

3. Дайте чіткі й лаконічні відповіді на всі запитання наведеної нижче форми звітності за шаблоном.

	Відповідь
Проблема	
Замовник	
Які складники середовища державної політики мають безпосередній вплив? Визначте градацію впливу складників середовища державної політики де спостерігаються симптоми сформульованої Вами проблеми.	1) 2) 3) 4)
Яких ресурсних затрат потребує розв’язання сформульованої Вами проблеми? Визначте градацію важливості ресурсів розв’язання сформульованої Вами проблеми.	1) 2) 3) ...
Яких ресурсів (градуирований перелік) може бракувати для розв’язання проблеми?	1) 2) 3) ...

2.4 Тема 3. Вплив середовища: продукти, результати, наслідки

Завдання:

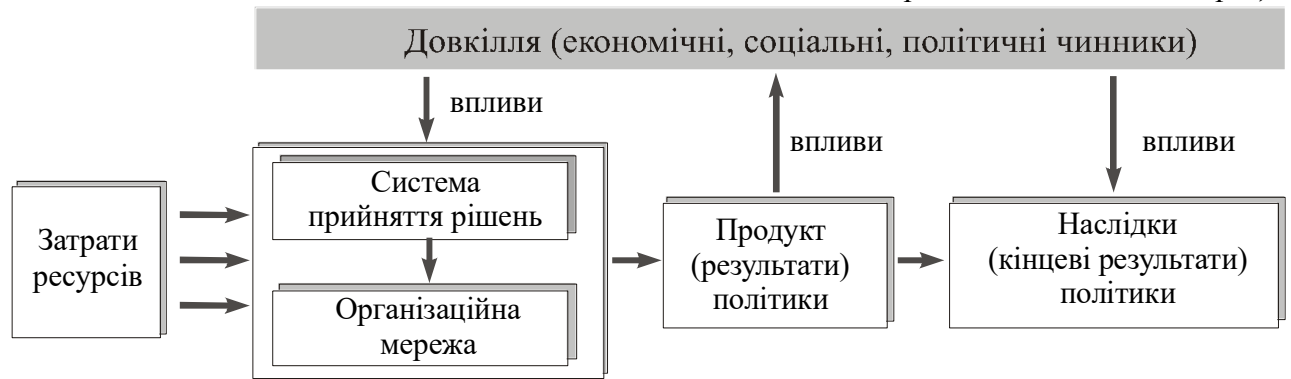
– самостійне опрацювання ресурсів, рекомендованих для вивчення (обов’язкових і додаткових);

– виконання *Практичного завдання 2* за пропонованим шаблоном.

Основний зміст

Державна політика як курс дій є процесом, реалізація якого вимагає безперервного втручання органів влади, відповідальних за проведення даного напрямку політики (див. рис. 1).

Рис.1. Модель державної політики як процесу

Інституційно орган влади в цьому процесі відіграє роль *системи прийняття рішень* (напр., Кабінет міністрів, якщо розглядати центральний орган влади).

Процес політики складається, насамперед, у вирішенні питань і проблем. Вирішення кожної проблеми неможливо без затрат відповідних ресурсів.

Затрати – це ресурси, необхідні для здійснення політики.

Реалізація політики, тобто, здійснення намічених заходів політики для вирішення проблеми з урахуванням відомих цілей і завдань, дає результати – **продукти (випуск)** політики.

Навколишнє середовище впливає на процес формування рішень, на затрати й випуск. Крім *природного середовища*, слід враховувати *економічне середовище, соціальне середовище, політичне середовище*. Всі вони в сукупності формують набір факторів (економічних, соціальних, політичних), які можуть деякою мірою деформувати цей процес і його результати.

З перебігом часу з урахуванням впливу середовища виникають *наслідки*. Їх можна класифікувати *за часом виникнення* – короткострокові, середньострокові й віддалені. Наслідки можуть бути *бажаними* (що збільшують вигоди від реалізації політики) і *небажаними* (що породжують витрати, втрати для окремих груп або суспільства в цілому й зменшують вигоди). Наслідки можуть бути *передбаченими* – тоді їх можна врахувати при прийнятті рішень, і *непередбаченими* – які не були враховані при прийнятті рішень (що не означає, що їх не можна було врахувати: можливо, неякісно був проведений попередній аналіз можливих наслідків).

Безпосередній продукт політики й всі істотні наслідки формують *остаточні результати* політики як процесу, хоча поняття «остаточний» носить умовний характер, тому що наслідки впровадження політики часто породжують нові проблеми, що також потребують розв'язання.

Остаточні результати мають передбачатися *цілями політики*, тоді як *продукт політики* пов'язується із *завданнями політики*.

У процесі вироблення політики слід виходити із кількох аспектів – результативності, ефективності і економічності.

Результативність політики (програми) [effectiveness] – це міра досягнення проголошених цілей політики. Результативність показує, наскільки результати наблизились до задекларованих цілей. Наприклад, програма профілактики захворювання на СНІД виходить із соціальних цінностей і має за мету зменшення випадків захворювання. Програма могла включати *завдання* – скоротити кількість випадків, скажімо, на 50%. Якщо через рік вдалося досягти скорочення на 45%, то програму можна вважати результативною, а якщо на 10% - то мабуть ні (але ще треба довести, що скорочення - це результат саме цієї програми, а не вплив якихось інших чинників). Для визначення результативності беруться до уваги безпосередні результати (продукт) політики або її кінцеві результати (наслідки).

Ефективність політики (програми) [efficiency] – це співвідношення між затратами на проведення політики та досягнутими результатами (інколи – продуктом політики, інколи – наслідками політики). Ефективність може вимірюватись як у натуральних показниках (як продуктивність праці), так і у вартісних – якщо можливо дати грошову оцінку всім затратам і результатам.

Інколи в аналізі виділяють як окремий аспект дієвості політики її *економічність*.

Економічність політики (програми) [econoty] означає намагання отримати певні фіксовані результати з найменшими затратами ресурсів (або у найдешевший спосіб).

Практичне завдання 2: "Вплив середовища: продукти, результати та результативність, ефективність і економічність"

1. На основі сформульованої проблеми, цілей і замовника визначте конкретні продукти як результат розв'язання сформульованої Вами проблеми політики.

2. Визначте коротко- середньо- й віддалені та бажані/небажані й передбачувані/непередбачувані кінцеві результати (наслідки) розв'язання сформульованої Вами проблеми політики.

3. Наведіть щонайменше три аргументи на користь:

- результативності розв'язання сформульованої Вами проблеми політики;
- ефективності розв'язання сформульованої Вами проблеми політики;
- економічності розв'язання сформульованої Вами проблеми політики

4. Дайте чіткі й лаконічні відповіді на всі запитання наведеної нижче форми звітності за шаблоном.

	Відповідь
Проблема	
Замовник	
Перелічіть передбачувані конкретні продукти як результат розв'язання сформульованої Вами проблеми політики?	1) 2) ...
Які передбачувані кінцеві результати (наслідки) розв'язання сформульованої Вами проблеми політики?	Короткострокові: Середньострокові: Віддалені: Бажані: Небажані: Передбачувані: Непередбачувані:
Наведіть щонайменше три аргументи на користь результативності розв'язання сформульованої Вами проблеми політики?	1) 2) 3)
Наведіть щонайменше три аргументи на користь ефективності розв'язання сформульованої Вами проблеми політики?	1) 2) 3)
Наведіть щонайменше три аргументи на користь економічності розв'язання сформульованої Вами проблеми політики?	1) 2) 3)

2.5. Тема 4. Особливості політичного аналізу державної політики

Завдання:

– самостійне опрацювання ресурсів, рекомендованих для вивчення (обов'язкових і додаткових);

– виконання *Практичного завдання 3* за пропонованим шаблоном.

Основний зміст

Послідовність кроків, які необхідно здійснити при аналізі політики, у цілому визначається специфікою проблеми й особливостями середовища політики. Вирішення проблеми спрямоване на досягнення певної **цілі**, формулюючи які, слід виходити із цінностей, що декларуються у суспільстві (інколи як цінності діють стратегічні пріоритети політики). Саме під кутом зору цінностей

здійснюють аналіз політики.

Важливим складником є політичний аналіз державної політики. Політичний аналіз - процес збирання й узагальнення інформації про політичну систему загалом і окремі її складові, виявлення зв'язків, взаємозалежностей та механізмів взаємодії суб'єктів політичного процесу, його закономірностей, аналогів і детермінант з метою прогнозування напрямів і майбутніх результатів, наслідків політичних дій та їх впливу на розвиток суспільства. Відправна точка політичного аналізу – це завжди *державна влада*. Усунення джерела проблеми ще не гарантує її вирішення. Якщо аналізом не доведено, що усунення наслідку (наслідків) проблеми є умовою її розв'язання, його слід розглядати як окрему проблему в іншому аналізованні.

Доцільним є з'ясування питання: у програмах і гаслах яких політичних партій і сил задекларовано вирішення (безпосередньо чи опосередковано) розв'язання сформульованої Вами проблеми для аналізу державної політики. Варто створити градуїований перелік цих політичних сил у залежності від пріоритетності задекларованого вирішення сформульованої Вами проблеми для аналізу державної політики.

Важливо розмежовувати проблеми для аналізу державної політики і політичні проблеми. Визначення політичної проблеми є актуальним у здійсненні аналітичного проекту. Для цього корисно організувати процес узгодження очікувань: якість і схвалення (по можливості – консенсусне) – основні фактори оцінки сформульованої політичної проблеми.

Для повноцінного аналізу державної політики доцільно застосовувати технології політичного аналізу державної політики, наприклад, "розмова" з проблемою - один із кращих способів упевнитися, що аналітик дійсно працює над проблемою, а не над симптомами чи наслідками. Тобто, до сформульованої проблеми для аналізу політики слід варто поставити кілька запитань, що допоможуть виокремити суть проблеми з низки супутніх до неї подій:

- чи перешкоджає ця проблема функціонуванню влади?
- чи перебуває ця проблема в сфері компетенції влади?
- чи має ця проблема іншу причину, ніж вона сама?
- чи існує ця причина дотепер (чи є вона джерелом проблеми)?
- чи перешкоджає ця причина функціонуванню влади?
- чи перебуває ця причина в сфері компетенції влади?

Іншим методом для перевірки правильності аналізу державної політики є формулювання гіпотези. *Гіпотеза* – певне правдоподібне припущення щодо властивостей, закономірностей, відносин змінних, результатів дій. Тому сформулювавши гіпотезу розв'язання сформульованої Вами проблеми для аналізу державної політики ми можемо зробити чітке припущення щодо продуктів, результатів, наслідків та дії тих чи інших політичних сил які задекларували вирішення цієї проблеми.

Практичне завдання 3: "Політичний аналіз державної політики"

1. На основі сформульованої проблеми, цілей і замовника визначте (градуїований перелік у залежності від пріоритетності) політичних партій (сил) у програмах і гаслах яких задекларовано вирішення сформульованої Вами проблеми для аналізу державної політики.

2. До сформульованої Вами проблеми для аналізу політики поставите кілька запитань, що допоможуть виокремити суть проблеми з низки супутніх до неї подій і явищ.

3. Сформулюйте гіпотезу розв'язання ідентифікованої Вами проблеми для аналізу державної політики з чіткими припущеннями щодо продуктів, результатів, наслідків та дій тих чи інших політичних сил які задекларували вирішення цієї проблеми.

4. Дайте чіткі й лаконічні відповіді на всі запитання наведеної нижче форми звітності за шаблоном.

	Відповідь
Проблема	
Замовник	
Визначте (градуїований перелік у залежності від пріоритетності) політичних партій (сил) у програмах і	1) 2) ...

<p>гаслах яких задекларовано вирішення сформульованої Вами проблеми для аналізу державної політики. Бажано процитувати текст з програми чи задеклароване гасло політичної сили щодо проблеми</p>	
<p>До сформульованої Вами проблеми для аналізу політики поставите кілька запитань, що допоможуть виокремити суть проблеми з низки супутніх до неї подій і явищ:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) чи перешкоджає ця проблема функціонуванню влади? 2) чи перебуває ця проблема в сфері компетенції влади? 3) чи має ця проблема іншу причину, ніж вона сама? 4) чи існує ця причина дотепер (чи є вона джерелом проблеми)? 5) чи перешкоджає ця причина функціонуванню влади? 6) чи перебуває ця причина в сфері компетенції влади? 	<ol style="list-style-type: none"> 1) 2) 3) 4) 5) 6)
<p>Сформулюйте гіпотезу розв'язання ідентифікованої Вами проблеми для аналізу державної політики з чіткими припущеннями щодо продуктів, результатів, наслідків та дій тих чи інших політичних сил які задекларували вирішення цієї проблеми</p>	

2.6. Тема 5. Поняття і роль учасників процесу політики: ідентифікація стейкхолдерів

Завдання: самостійно опрацювати ресурси, рекомендовані для вивчення (обов'язкові й додаткові).

Основний зміст

Державна політика є результатом складного процесу вироблення та реалізації владних рішень, спрямованих на вирішення суспільних проблем.

Регламент Кабінету Міністрів України (§ 3-1) визначає наступні етапи процесу формування політики:

- вивчення стану справ у відповідних сферах;
- визначення суспільно важливих проблем, що потребують розв'язання, та їх пріоритезації;
- визначення оптимальних шляхів розв'язання проблем;
- розроблення концепцій реалізації державної політики у відповідних сферах;
- планування ресурсів та заходів, необхідних для реалізації державної політики;
- розроблення проектів законодавчих актів, інших актів законодавства, контроль за виконанням прийнятих актів;
- здійснення моніторингу та оцінювання результатів реалізації державної політики та розроблення на основі такого оцінювання пропозицій щодо її продовження, коригування чи припинення.

Державна політика не виробляється у вакуумі – учасниками цього процесу є глава держави, законодавці, представники виконавчої влади, судді, управлінці (офіційні учасники) та політичні

партії, громадські організації, групи інтересів, дослідні організації, засоби масової інформації, окремі громадяни (неофіційні учасники).

Аналіз політики повинен бути спрямований на ідентифікацію *стейкгоल्дерів* – всіх тих осіб (груп осіб), які мають відношення до процесу політики (як у владі, так і поза органами влади). Тобто всіх, кого зачіпає існування проблеми й можливих шляхів її вирішення (пов'язані із цим затрати, випуск і наслідки реалізації політики). Ці особи є у певному сенсі «пайовиками» процесу політики, тому що вони мають «пай» - з ними потрібно рахуватися в процесі політики.

Стейкголдери є учасниками процесу політики, центральні фігури в якому – виробники політики, зокрема, особи, що приймають рішення, а також *аналітики* політики.

Виробники політики – це ті, хто «робить» політику, тобто особи, відповідальні за її розробку й прийняття рішень в органах влади.

Аналітики політики – це експерти, які власне й здійснюють попередній аналіз, готують рекомендації для замовників аналізу політики.

При здійсненні аналізу політики варто проводити *консультації* із двома групами стейкгоल्дерів – із представниками *груп інтересів* і *зацікавлених органів влади*.

Групи інтересів – інституційовані групи учасників (можуть ураховуватися формальні й неформальні зв'язки, що поєднують учасників у групи), які мають спільний інтерес у процесі політики. Прикладом є групи бізнесів-інтересів, лобістські групи підприємців; політичні партії й рухи (напр., «зелені», з якими варто рахуватися при реалізації більшості інвестиційних проектів, що впливають на природне середовище). Із представниками груп інтересів необхідно проводити відповідні консультації в процесі політики, особливо, перед прийняттям яких-небудь рішень.

Заінтересована сторона – частина суспільства, що є носієм групового (корпоративного) інтересу. Приклад: студенти, власники квартир в багатоквартирних будинках, батьки, депутати місцевих рад, виробники хлібу, споживачі молочної продукції тощо.

Другу групу стейкгоल्дерів, із представниками якої варто проводити попередні консультації, складають *заінтересовані органи влади* – органи, з якими повинні узгоджуватися ті або інші питання, що стосуються даного процесу політики. Коло таких органів влади визначається нормативними документами або експертним шляхом, з урахуванням доцільності.

Регламентом КМУ запроваджується нова процедура *прогнозування впливу* прийнятих Урядом рішень на ключові інтереси заінтересованих сторін, за результатами якого готується прогноз впливу реалізації акта на ключові інтереси заінтересованих сторін (далі – прогноз впливу) як обов'язковий додаток до пояснювальної записки (додаток 4¹ до пункту 1 § 50).

Прогнозування впливу є комплексним завданням та одним із елементів процесу вироблення державної політики. Тому для розуміння методології підготовки прогнозу впливу потрібно чітко усвідомлювати його місце у процесі вироблення політики.

Прогнозування впливу, як правило, проводиться на етапі пошуку оптимальних шляхів розв'язання проблеми, що передує підготовці проекту акта, проте може здійснюватися і щодо проекту акта, розробленого з обґрунтованих причин без попереднього проведення відповідного етапу формування державної політики.

Підготовці проекту акта, як правило, має передувати вивчення стану справ у відповідній сфері у процесі якого рекомендується збирати та систематизувати всю доступну інформацію про заінтересовані сторони та їх інтереси, що значно спростить проведення прогнозування впливу.

Такою інформацією може бути як кількісна статистика (кількість створених робочих місць, обсяг випущеної продукції, рівень заробітної плати, рівень виконання судових рішень, кількість осіб, засуджених до позбавлення волі тощо), так і якісні дані (думки експертів, міжнародних організацій у відповідній сфері, результати вивчення громадської думки, інші дослідження). Інформація повинна включати максимально диверсифіковані дані щодо різних соціальних факторів (вибірکا за статтю, віком, рівнем доходів і т. ін.).

Для організації такої роботи рекомендується сформувати перелік джерел інформації та здійснювати їх постійний моніторинг. Інформацію про стан справ у сфері слід формувати в “досьє сфери політики”, а про заінтересованих сторін - у “досьє заінтересованої сторони”.

2.7. Тема 6. Процедури аналізу стейкхолдерів

Завдання:

- самостійне опрацювання ресурсів, рекомендованих для вивчення (обов'язкових і додаткових);
- виконання *Практичного завдання 4* за пропонуваним шаблоном.

Основний зміст

Аналіз політики повинен бути спрямований на ідентифікацію *стейкхолдерів* – всіх тих осіб (груп осіб), які *мають відношення до процесу політики* (як у владі, так і поза органами влади).

Прогнозування впливу на інтереси заінтересованих сторін відбувається в наступному порядку:

- збір та аналіз усіх відповідних даних, наукових рекомендацій, експертних думок, інших даних для розробки проекту прогнозу впливу;
- визначення кола заінтересованих сторін, на які впливатиме реалізація акта;
- розробка проекту прогнозу впливу на основі наявних у розробника акта даних;
- ознайомлення заінтересованих сторін зі змістом пропонуваних новацій з метою отримання від них відгуку щодо прогнозів можливої зміни стану задоволення їх інтересів у разі прийняття відповідного рішення;
- верифікація (підтвердження) наданих заінтересованими сторонами прогнозів галузевими фахівцями (експертами) (представниками державних органів, наукових установ, аналітичних центрів або громадських організацій, які є досвідченими спеціалістами у конкретній сфері державної політики). Усі розбіжності між заявленими та верифікованими прогнозами слід фіксувати та у разі потреби додатково обговорювати із заінтересованими сторонами;
- зауваження та пропозиції, отримані від заінтересованих сторін та експертів, враховуються або обгрунтовано відхиляються чи коригуються на основі наявних даних. Одночасно, за необхідності, може бути прийнято рішення щодо проведення додаткових консультацій;
- розробка остаточного варіанту прогнозу впливу.

Відповідно до нової редакції пояснювальної записки у разі, якщо проект акта за предметом правового регулювання не матиме відповідних впливів, про це зазначається окремо.

Враховуючи специфіку українського законодавства та практики, прогноз впливу НЕ варто розробляти для наступних актів:

- про утворення та затвердження складу робочих груп з питань ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій;
- про виділення коштів з резервного фонду державного бюджету;
- про делегування повноважень Кабінету Міністрів органам виконавчої влади у передбачених законом випадках;
- про передачу майна;
- з кадрових та інших питань організаційно-розпорядчого характеру;
- щодо зміни особи, уповноваженої на підписання міжнародного договору України
- про затвердження фінансового плану суб'єкта господарювання державного сектора економіки;
- про утворення, реорганізацію та ліквідацію консультативних, дорадчих та інших допоміжних органів;
- про внесення змін до Регламенту КМУ.

У будь-якому випадку (але не виключно) прогноз впливу розробляється для:

- проектів нових законів та проектів законів, якими чинні закони викладаються у новій редакції (попередній текст закону змінюється більше ніж на половину);
- постанов Кабінету Міністрів України.

Підготовлений прогноз впливу разом з проектом акта у порядку, передбаченому Регламентом КМУ для погодження проектів актів, надсилається всім зацікавленим органам для надання їм можливості заявити про вплив на заінтересовані сторони у сферах, за формування державної політики в яких вони відповідають.

Разом з тим, слід усвідомлювати, що строки, відведені на погодження акта § 38 Регламенту КМУ, не були змінені. Тобто пропозиції до прогнозу впливу на етапі погодження можуть бути подані максимум протягом 30 робочих днів.

Не зважаючи на те що Регламент КМУ не містить вимогу розробляти проект акта виключно на підставі документів політики підрозділам, що є відповідальними за вироблення політики рекомендується спочатку розробляти повноцінний документ політики, а потім на їх основі готувати проекти актів Кабінету Міністрів України.

Необхідно забезпечити поступовий перехід до запровадження процесу вироблення державної політики за принципом «від документу політики до підзаконного акта» (хоча б для актів, які розробляються з власної ініціативи розробника). При цьому, доцільно проводити глибокий прогноз впливу один раз для всієї політики/її значної частини під час розробки документу політики, а пізніше цю оцінку використовувати для проекту акта, який подається в межах цієї ж політики у частині, що стосується даного акта.

Таким чином, перед розробкою проекту акта доцільно використовувати інструменти розробки документів політики, передбачені законами України та Главою 8 Розділу 4 Регламенту КМУ.

Прогноз впливу на інтереси заінтересованих сторін виражається у додатку до пояснювальної записки (Додаток 4-1 до Регламенту КМУ). Додаток 4-1 містить короткий опис суті проекту акта і таблицю, що складається з наступних колонок:

- 1) заінтересована сторона;
- 2) ключовий інтерес;
- 3) очікуваний (позитивний чи негативний) вплив на ключовий інтерес із зазначенням передбачуваної динаміки змін основних показників (у числовому або якісному вимірі) – розділяється на дві колонки: короткостроковий вплив (до року) і середньостроковий вплив (більше року);
- 4) пояснення.

Опис проекту має бути коротким, конкретним, зрозумілим та містити лише суть новацій. Опис має давати відповіді на питання:

- що і кого не влаштовує в нинішньому нормативно-правовому регулюванні відповідних відносин?;
- що та як пропонується змінити у відповідному нормативно-правовому регулюванні.

Речення мають бути побудовані максимально просто з мінімумом сурядних і підрядних речень. В опису не повинно бути жодного зайвого тексту, зокрема не потрібно вказувати формальну підставу розробки проекту та акти законодавства, до яких пропонується внести зміни. Слід мінімізувати використання абстрактних конструкцій як, наприклад: “медична реформа”, “реформування системи покарань”, “підвищення ефективності реєстрації” тощо. Головне завдання опису, щоб члени Уряду одразу зрозуміли суть пропонованого рішення.

Хто такі заінтересовані сторони і як їх ідентифікувати? Структурний підрозділ, завданням якого є забезпечення формування державної політики у відповідній сфері, повинен скласти перелік заінтересованих сторін, які є об'єктами впливу державної політики у сферах його відповідальності. Таке завдання впливає, зокрема з вимог розпорядження Кабінету Міністрів України від 11 квітня 2018 р. № 239.

Для цілей організації роботи із заінтересованими сторонами пропонується виходити з їх умовного розподілу на шість груп:

1. Цільова група. Окремі верстви (групи) населення, вчинити прямий вплив на яких є метою політики (у тому числі акта).

Перевірочні питання:

- Чиє життя зміниться внаслідок впровадження політики?
- Хто не може уникнути впливу цієї політики?
- Хто повинен змінити свою поведінку в результаті впровадження політики?

2. Група непрямого впливу. Окремі верстви (групи) населення, вчинити прямий вплив на яких НЕ є метою акта, однак такий вплив буде спричинений внаслідок реалізації акта.

Перевірочні питання:

- Чиє життя зміниться внаслідок прямого впливу політики на цільову групу?
- Хто виграє або програє через зміни, що випливають з цієї політики?

3. Група потенційного впливу. Окремі верстви (групи) населення, вчинити прямий вплив на яких НЕ є метою акта, однак щодо яких існує припущення, що за певних обставин вплив може бути спричинений внаслідок реалізації акта.

Перевірочні питання:

- У конкретних обставинах хто буде вимушений змінити свою поведінку в результаті впровадження політики?

4. Група з вагомим авторитетом. Окремі групи (організації, установи, експерти тощо), які є авторитетами у відповідній сфері і думка яких є важливою для прийняття рішення. Залучення цієї категорії є важливим для адвокації проекту акта.

Перевірочні питання:

- Чи є важливі особи чи групи, без яких неможливо впровадження політики?
- Хто може перешкодити впровадженню політики, якщо не буде залучений?

5. Експерти. Спеціалісти і фахівці у відповідній сфері політики, які можуть надати кваліфіковану допомогу у зіставленні і прогнозуванні як акта, так і політики загалом.

Перевірочні питання:

- Хто вивчав сферу політики і опублікував експертну думку з цієї тематики?
- Хто має детальний план дій впровадження політики?
- Чи існують особи або групи, які вважаються авторитетами у відповідній сфері?

6. Групи, які виявляють інтерес. Групи, які активно виявляють інтерес до відповідної сфери політики. Їх залучення також сприяє адвокації акта.

Перевірочні питання:

- Чи існують організації чи особи, які публічно виявляли інтерес?
- Чи хтось вів публічну кампанію за висвітлення проблем у відповідній сфері?
- Чи є хтось, хто публікує чи транслює публічну позицію щодо таких проблем?

Таким чином, ідентифікованих стейкхолдерів можна поділити на шість вище описаних груп. Однак, прогноз впливу потрібно робити НЕ на всі шість груп. Вище описані групи можна розділити на дві категорії:

I. Категорія заінтересованих сторін, які є об'єктами впливу державної політики – до цієї категорії належать наступні групи:

- цільова група;
- група непрямого впливу;
- група потенційного впливу.

II. Категорія заінтересованих сторін, на яких НЕ здійснюється вплив, але які сприяють прийняттю акта та можуть покращити його якість

- група із вагомими авторитетом;
- експерти;
- групи, які виявляють інтерес.

Прогноз впливу потрібно розробляти ТІЛЬКИ щодо першої категорії стейкхолдерів. Саме на цю категорію акт матиме вплив під час його реалізації. Другу категорію потрібно залучати на етапі консультації – вони сприятимуть адвокації акта, допоможуть зробити акт більш якісним, у тому числі можуть надати поради щодо прогнозу впливу на першу категорію заінтересованих сторін.

Згідно з Регламентом КМУ, НЕ відносяться до заінтересованих сторін органи державної влади, позицію яких потрібно викладати окремо у п. 9 пояснювальної записки. Позиція заінтересованих органів визначається при розробці акта, якщо розробка проводиться у складі міжвідомчих робочих груп, при погодженні акта, під час інших узгоджувальних процедур.

При цьому, до заінтересованих сторін можуть належати державні службовці, державні нотаріуси, державні виконавці, військовослужбовці тощо, оскільки державна політика у відповідній сфері може стосуватися їхнього соціального захисту, доступу до професії, умови надання послуг

громадян тощо. Таким чином, дані заінтересовані сторони є об'єктами державної політики, тому їхні інтереси мають бути враховані під час прогнозування впливу.

Деталізація заінтересованих сторін. Слід також враховувати, що вплив акта може бути різний всередині одного кола заінтересованих сторін першої категорії. Акт може впливати по різному на жінок та чоловіків, на людей залежно від їх соціально-економічного статусу, на вразливі верстви населення навіть якщо з першого погляду такий вплив не є очевидним.

Слід враховувати, що реалізація акта може по різному вплинути на різних осіб всередині одної групи заінтересованих сторін першої категорії. Якщо такий вплив відрізняється істотно, при визначенні кола заінтересованих сторін потрібно враховувати фактори, які дозволять найбільш точно і детально описати вплив акта, розділивши заінтересовані сторони на відповідні підгрупи.

Наприклад, при розробці рішень Уряду Канади враховуються такі фактори:

- стать;
- вік або вікова категорія;
- дохід;
- працевлаштування;
- сімейний статус;
- освіта;
- приналежність до національної меншини;
- статус іммігранта, іноземця, особи без громадянства;
- місце проживання;
- стан здоров'я (у тому числі, але не виключно інвалідність);
- раса;
- інші фактори, які розробник проекту акта вважає за потрібні.

Вибір та застосування вище зазначених факторів здійснюється, де це необхідно, залежно від суті державної політики, на реалізацію якої спрямований акт. При цьому фактор "стать" є обов'язковим до застосування відповідно до вимог статті 4 Закону України "Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків". Також розробник проекту акта повинен враховувати фактори, які можуть призвести до дискримінації осіб або груп осіб при реалізації акта. Для цього проводиться антидискримінаційна експертиза, передбачена статтею 8 Закону України "Про засади запобігання та протидії дискримінації в Україні". Якщо за своєю суттю проект акта немає впливу на забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, та у ньому відсутні ознаки дискримінації, про це зазначається окремо у пункті 11 пояснювальної записки.

До заінтересованих сторін відносяться групи (верстви) населення, що є носіями спільного інтересу, які складають одну групу (наприклад, підприємці середнього бізнесу). Розробник акта у Додатку 4-1 повинен описувати заінтересовану сторону у саме такому узагальненому вигляді.

Водночас, заінтересовані сторони мають своїх представників (наприклад, асоціації та об'єднання підприємців середнього бізнесу), які представляють їхні інтереси. Саме з такими представниками розробник акта проводить консультації для виявлення та уточнення інтересу сторони і впливу на даний інтерес.

Розрізнити заінтересованих сторін та їхніх представників/посередників важливо для того, щоб вплив державної політики був здійснений на загальні інтереси окремих верст (груп) населення, а не приватні інтереси окремих представників такої верстви (групи).

Практичне завдання 4: "Ідентифікація стейкхолдерів у державній політиці"

1. На основі сформульованої проблеми, цілей і замовника визначте стейкхолдерів: категорії заінтересованих сторін, які є об'єктами впливу державної політики (замовника аналізу не слід відносити до заінтересованих сторін).

2. На основі сформульованої проблеми, цілей і замовника визначте стейкхолдерів: категорії заінтересованих сторін, на яких не здійснюється вплив, але які сприяють вирішенню проблеми.

3. Ідентифікованих стейкхолдерів (завдання 1 і 2) розподіліть (умовно) на шість груп:

- цільова група;
- група непрямого впливу;
- група потенційного впливу;

- група з вагомим авторитетом;
- експерти;
- групи, які виявляють інтерес.

4. Дайте чіткі й лаконічні відповіді на всі запитання наведеної нижче форми звітності за шаблоном.

Проблема	Відповідь
Замовник	
Визначте стейкхолдерів: категорії заінтересованих сторін, які є об'єктами впливу державної політики (замовника аналізу не слід відносити до заінтересованих сторін).	1) 2) 3) 4)
Визначте стейкхолдерів: категорії заінтересованих сторін, на яких не здійснюється вплив, але які сприяють вирішенню проблеми	1) 2) 3) ...
Розподіліть ідентифікованих (завдання один і два) стейкхолдерів на шість умовних груп: 1) цільова група; 2) група непрямого впливу; 3) група потенційного впливу; 4) група з вагомим авторитетом; 5) експерти; 6) групи, які виявляють інтерес.	1) 2) 3) 4) 5) 6)

2.8 Тема 7. Процеси консультування в державній політиці

Завдання:

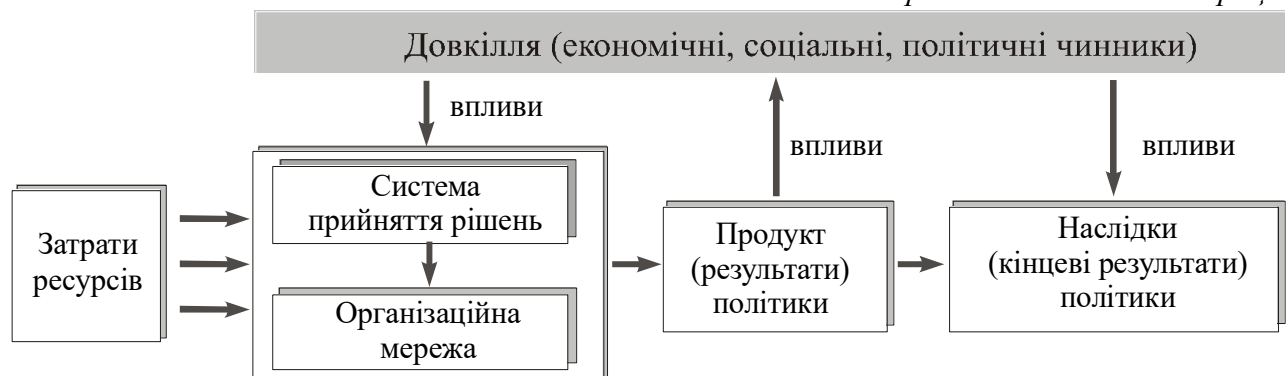
- самостійне опрацювання ресурсів, рекомендованих для вивчення (обов'язкових і додаткових);

- виконання *Практичного завдання 5* за пропонуваним шаблоном.

Основний зміст

Державна політика як курс дій є процесом, реалізація якого вимагає безперервного втручання органів влади, відповідальних за проведення даного напрямку політики (див. рис. 1).

Рис. 1. Модель державної політики як процесу

Консультації із стейкхолдерами. Виявити та спрогнозувати вплив на ключові інтереси заінтересованих сторін дозволяють консультації із стейкхолдерами. Консультації можуть і не проводитися, якщо консультації з таких же питань проводились раніше (не пізніше одного року), вплив акта невеликий і наявні достатні дані щоб розробити прогноз впливу або акт приймається на

виконання комплексного документу державної політики, при розробці якого було розроблено прогноз впливу на відповідний інтерес заінтересованої сторони. Консультації завжди проводяться, якщо цього вимагає законодавство. Причини не проведення консультацій описуються у пункті 8 пояснювальної записки.

Правовою основою проведення консультацій є Порядок проведення консультацій з громадськістю з питань формування та реалізації державної політики, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від № 03.11.2010 № 996 (далі – Порядок консультацій з громадськістю). Порядок консультацій з громадськістю (пункт 11) виділяє дві форми консультацій:

- 1) безпосередня форма, яка поділяється на електронні консультації і громадські обговорення з громадськістю;
- 2) опосередкована форма, до якої відноситься вивчення громадської думки, що проводиться шляхом аналізу різних джерел даних.

Як було зазначено вище, консультації проводяться із представниками заінтересованих сторін. Консультації потрібно проводити у 2 етапи.

Перший етап. Електронні консультації, під час яких на веб-сайті оприлюднюється текст проекту акта, інші документи, відповідно до Порядку консультацій з громадськістю, а також проект прогнозу впливу. Широкомасштабна та загально доступна консультація в мережі Інтернет є необхідною, оскільки вона забезпечує прозорість, відкритість та звітність, що дає можливість будь-якій із заінтересованих сторін зробити свій внесок до формування прогнозу впливу.

Другий етап. Цей етап базується на громадських обговореннях. Відповідно до Better Regulation «Toolbox», можливі варіанти використання різних методів проведення обговорення у процесі формування прогнозу впливу (опитувальник, робочі зустрічі, круглі столи, слухання, семінари тощо). Крім того, такі заходи мають бути заздалегідь організованими, запрошення та із відповідними додатками та необхідними матеріалами мають бути надіслані до заінтересованих сторін та державних органів не раніше, ніж за тиждень до проведення зазначених засідань.

На даному етапі обговорюється текст проекту акта і проект прогнозу впливу зі змінами, які були внесені після першого етапу консультацій. У межах громадських обговорень проводяться консультації із представниками заінтересованих сторін першої категорії (заінтересовані сторони, які є об'єктами впливу державної політики) та експертами. Цей етап може супроводжуватися більш націленими або спеціалізованими консультаціями з окремими групами заінтересованих сторін або експертами. Метою цього етапу є збір думок та пропозицій заінтересованих сторін щодо остаточного варіанту прогнозу впливу.

Часто виникають ситуації, коли заінтересована сторона немає представництва у формі асоціації, організацій, інших об'єднань. Така ситуація значно ускладнює консультації щодо прогнозу впливу на такі заінтересовані сторони, однак це не означає, що такі консультації неможливо і не потрібно проводити. У такому випадку консультації варто проводити із де-юре представниками таких сторін та/або експертами у відповідній галузі.

Наприклад, можна провести консультації із представниками органів місцевого самоврядування сіл, які юридично є представниками сільського населення. Якщо немає змоги провести консультації із представниками органів місцевого самоврядування віддалених сіл, то доцільно провести консультації з органами місцевого самоврядування вищого рівня та/або органами державної влади у сфері регіональної політики. При цьому, слід усвідомлювати, що на чим вищому рівні проводяться консультації, тим вище зростає ризик отримати результат, який є віддаленим від реальних потреб заінтересованих сторін. Крім того, для визначення ключових інтересів даної групи заінтересованих сторін доцільно проконсультуватися із експертами та фахівцями у відповідній сфері.

Консультації з громадськістю проводяться в порядку, визначеному постановою КМУ «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики».

Принцип відкритості і прозорості вироблення державної політики відповідають основоположним підходам демократії і вимагають гласності, тобто громадяни мають бути в змозі спостерігати за формулюванням державної політики через складний процес суспільного обговорення за участю урядовців та представників недержавних організацій.

Вдосконалення процесу вироблення досягається, окрім іншого, активізацією участі інститутів громадянського суспільства в цьому процесі.

Консультації – особлива форма участі інституцій громадянського суспільства в творенні державної політики. Саме ця форма контактів головних та неголовних виробників державної політики дає можливість отримати зворотній зв'язок при виробленні політики. Консультації з заінтересованими сторонами – це головна складова взаємодії в процесі вироблення політики, оскільки вона забезпечує поряд з іншими якість розробки та ухвалення політики. Під час консультацій виявляються альтернативні точки зору на варіанти політики, відмінності у поглядах та позиціях сторін, на які в першу чергу буде спрямована політика, або чиї інтереси вона буде зачіпати. Під час консультацій ОГС отримують можливість викласти власне бачення питання для політики, запропонувати інший шлях вирішення проблеми. Це, звичайно, потребує від організацій певного рівня готовності та спроможності.

Визначення впливу стейкхолдерів – очікуваного впливу. В залежності від характеру впливу він може бути позитивним або негативним.

Позитивним є вплив, який допоможе заінтересованій стороні реалізувати свій інтерес (спростити його реалізацію, дати додаткові ресурси, створити додаткові можливості тощо).

Негативним є вплив, який заважатиме заінтересованій стороні реалізувати свій інтерес (ускладнить його реалізацію, зменшить ресурси, створить додаткові перешкоди тощо).

Оцінювати та описувати слід лише головні ймовірні впливи реалізації акта на інтереси заінтересованих сторін. Опис має давати члену Уряду інформацію щодо сили такого впливу. Окрім визначення характеру впливу, його слід описувати у формі показників (у числовому або якісному вимірі). За можливості вплив виражається у монетарному числовому вимірі у національній валюті України.

Колонка «очікуваний (позитивний чи негативний) вплив» розділяється на дві графи – *короткостроковий* вплив (до року) та *середньостроковий* вплив (більше року).

У короткостроковому впливі зазначається прогноз щодо впливу на ключовий інтерес у короткій перспективі до одного року.

Середньостроковий вплив зазначається прогноз щодо впливу на ключовий інтерес у перспективі більше одного року.

Для того щоб передбачити очікуваний вплив документу політики чи законодавчого акта необхідно зрозуміти, як зміни будуть впливати на ключовий інтерес заінтересованих сторін. Як правило, для цього потрібно:

1) визначити показники, за якими вимірюється вплив. Показники можуть бути якісними та кількісними.

2) визначити та/або виміряти відповідні вихідні дані.

3) оцінити зміни умов (показників) після втручання, використовуючи наявні дані досліджень, оцінки після впровадження подібних ініціатив та в порівнянні з вихідними даними.

Практичне завдання 5: "Консультації у державній політиці"

1. На основі сформульованої проблеми, цілей і замовника складіть перелік стейкхолдерів з якими слід провести консультації за формами:

- безпосередня форма консультацій;
- опосередкована форма консультацій.

2. Складіть градуйований перелік стейкхолдерів з якими необхідно провести:

- електронні консультації;
- громадські обговорення

3. Складіть градуйований перелік стейкхолдерів за:

- очікуваним позитивним короткостроковим чи середньостроковим впливом: допоможе заінтересованій стороні реалізувати свій інтерес (спростити його реалізацію, дати додаткові ресурси, створити додаткові можливості тощо)

4. Складіть градуйований перелік стейкхолдерів за:

- очікуваним негативним короткостроковим чи середньостроковим впливом: заважатиме заінтересованій стороні реалізувати свій інтерес (ускладнить його реалізацію, зменшить ресурси, створить додаткові перешкоди тощо)

5. Дайте чіткі й лаконічні відповіді на всі запитання наведеної нижче форми звітності за шаблоном.

Проблема	Відповідь	
	Замовник	
Складіть перелік стейкхолдерів з якими слід провести консультації: – безпосередня форма консультацій; – опосередкована форма консультацій.	Безпосередня форма консультацій	Опосередкована форма консультацій
	1)	1)
	2) ...	2) ...
Складіть градуйований перелік стейкхолдерів з якими необхідно провести: – електронні консультації; – громадські обговорення	Електронні консультації	Громадські обговорення
	1)	1)
	2) ...	2) ...
Складіть градуйований перелік стейкхолдерів за очікуваним позитивним короткостроковим чи середньостроковим впливом (допоможе заінтересованій стороні реалізувати свій інтерес: спростити його реалізацію, дати додаткові ресурси, створити додаткові можливості тощо)	Очікуваний позитивний короткостроковий вплив	Очікуваний позитивний середньостроковий вплив
	1)	1)
	2) 3) ...	2) 3) ...
Складіть градуйований перелік стейкхолдерів за очікуваним негативним короткостроковим чи середньостроковим впливом: заважатиме заінтересованій стороні реалізувати свій інтерес (ускладнить його реалізацію, зменшить ресурси, створить додаткові перешкоди тощо)	Очікуваний негативний короткостроковий вплив	Очікуваний негативний середньостроковий вплив
	1)	1)
	2) 3) ...	2) 3) ...

2.9. Тема 8. Залучення громадськості (public involvement) у процес політики

Завдання:

– самостійне опрацювання ресурсів, рекомендованих для вивчення (обов'язкових і додаткових);

– виконання *Практичного завдання б* за пропонованим шаблоном.

Основний зміст

Під організаціями громадянського суспільства (ОГС) слід розуміти соціальні спільноти, самоорганізовані групи, які мають такі чотири ознаки:

1) планують та реалізують колективні ініціативи щодо захисту чи досягненню своїх інтересів;

2) є незалежні від органів державної влади;

3) не прагнуть підміняти державні структури, захопити державну владу;

4) погоджуються діяти у межах легітимно встановлених політико-правових норм.

Такі структури утворюють внутрішньо динамічну систему громадянського суспільства, або так званій “третій сектор” нашого суспільства. Концепцією сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства, затвердженою розпорядженням Кабінету Міністрів України

22 липня 2009 року № 858-р, до інститутів громадянського суспільства належать громадські організації, професійні і творчі спілки, організації роботодавців, благодійні організації, релігійні організації, недержавні засоби масової інформації та інші невідприємницькі товариства і установи.

На сьогодні держава є лише одним із суб'єктів (акторів, гравців) у процесі політики і не завжди головним. У визначенні напрямку дій влади щодо вирішення суспільних проблем помітну роль стало відігравати громадянське суспільство, яке є автономним стосовно державної влади, виступає зовнішнім середовищем для системи державного управління. Ось чому важливо забезпечити, щоб громадяни ставали не стільки "споживачами" державної політики, скільки спів-виробниками такої політики.

Крім того, участь ОГС в процесі вироблення державної політики обумовлюється рівнем їх довіри до головних виробників політики, а також рівнем довіри між членами суспільства взагалі. Участь інституцій громадянського суспільства залежить від низки інституційних та контекстуальних чинників, серед яких можна виділити такі:

- організація держави;
- внутрішня організація самих громадських організацій;
- централізація представлення інтересів.

На думку Л.Пала, взаємовідносини державних інституцій та інституцій громадянського суспільства, як головних та опосередкованих учасників процесу вироблення політики характеризуються декількома змінними величинами: ступінь самостійності та концентрації влади державних структур, ступінь концентрації або координації інтересів недержавних структур. На підставі цього можна встановити види взаємовідносин у ході вироблення політики, а саме:

- *плюралістичні взаємовідносини*. У цьому випадку ОГС є слабкими, тобто їх інтереси розосереджені, координація дій між ними майже відсутня, кожен діє виходячи із власних вузько корпоративних інтересів, по одинці "змагаються" за увагу органів влади. Вони швидше обстоюють певну політику, ніж беруть участь у її виробленні. За умов, що державні органи також розосереджені, інституції громадянського суспільства отримують більше шансів брати участь у творенні політики. Владні органи спираються на інформацію та підтримку неурядових організацій, дозволяючи їм брати участь у виробленні політики;

- *корпоративність*. Така взаємодія характеризується більш тісним співробітництвом державних та недержавних учасників процесу вироблення політики, оскільки інтереси організацій громадянського суспільства представлені потужними спілками чи групами, а державні виробники є сильними;

- *узгодженість*. За цим типом взаємозв'язку органи державної влади є сильними, а інтереси неурядових організацій представляє одна впливова організація. При цьому кожен із учасників стає рівним партнером у творенні державної політики та досягає максимум сили впливу;

- *домінування влади*. У цьому випадку органи влади домінують в секторі політики, а система організацій громадянського суспільства слабка та не впливова. За таких умов державні виробники політики можуть нехтувати позицією та інтересами неурядових організацій, вимагаючи від них лише схвалення політики.

Необхідно також звернути увагу, що взаємодія, зв'язки ОГС з головними виробниками державної політики можуть набувати таких трьох основних форм: *інформування, консультації, активна участь*.

Інформування – процес взаємодії, під час якого органи влади надають певного виду інформацію інституціям громадянського суспільства власне про сам перебіг прийняття рішень. Від того, як влада інформує громадськість залежить наскільки сам процес вироблення державної політики є прозорим. Інформування може відбуватися як за ініціативою органів влади, так і за ініціативою об'єднань громадян. Інформування громадськості є складним комплексом, що охоплює різні взаємопов'язані і відносно незалежні функціональні підсистеми, що вимагають відповідних ресурсів та специфічних стратегій та процедур. Наявність та чіткість таких процедур визначає в кінцевому підсумку наскільки процес вироблення державної політики є прозорим.

Про консультації докладніше йшлося при вивченні попередньої теми.

Різновидом участі ОГС у виробленні державної політики є *громадська експертиза* діяльності органів виконавчої влади, інституалізація якої відбувається у вітчизняній практиці державного управління після ухвалення відповідної Постанови Кабінету Міністрів України від 5 листопада 2008 року №976. Вона є складовою механізму демократичного управління державою, який передбачає проведення інститутами громадянського суспільства *оцінки діяльності* органів виконавчої влади, дієвості прийняття і виконання такими органами рішень, *підготовку пропозицій* щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх врахування органами виконавчої влади у своїй роботі. Об'єктом такої експертизи є діяльність певного органу виконавчої влади та органу місцевого самоврядування.

Як бачимо, складовими громадської експертизи є оцінка діяльності та підготовка пропозицій. Логічно постає питання що собою представляє діяльність органу влади. Зміст діяльності органу виконавчої влади полягає в організації практичного виконання законів, втілення їх вимог у життя, тобто здійснення виконавчо-розпорядчої (управлінської) діяльності. При цьому треба брати до уваги, що виконавча влада – це підсистема державної влади, основними функціями якої є забезпечення і ведення безпосереднього управління суспільними процесами, свідомістю і поведінкою людей. Інспекція передбачає виявлення та попередження порушень. Її зміст полягає в нагляді за правильністю дій і додержанням установлених правил.

Оцінка в більшій мірі орієнтовано на отримання нових знань про діяльність органу влади, програми та заходи, які він втілює. Вона передбачає глибокий аналіз ходу і результатів програми, заходів, втілення того чи іншого нормативно-правового акту, рішення органу влади, а також причин відхилення від запланованого. У той же час оцінка відмінна від наукового дослідження. Ця відмінність полягає в спрямованості оцінки на практичне використання її результатів, у необхідності розробки рекомендацій для прийняття рішень.

Іншою складовою громадської експертизи є оцінювання результативності й ефективності прийняття та виконання органом виконавчої влади рішень.

Третьою складовою громадської експертизи є підготовка пропозицій щодо розв'язання суспільно значущих проблем для їх врахування органами виконавчої влади у своїй роботі. Пропозиції мають бути обґрунтованими та співвідноситися з отриманими результатами оцінювання діяльності. Такі пропозиції мають враховувати компетенцію того чи іншого органу влади, якому вони спрямовуються.

Отже, громадська експертиза та моніторинг діяльності органів виконавчої влади є складовою механізму демократичного управління державою. Громадськість через власні асоціації, об'єднання таким чином долучається до оцінки результатів впровадження суспільної (державної) політики. Аналізуючи діяльність органів влади, вносячи свої пропозиції інститути громадянського суспільства таким чином сприяють покращенню існуючої суспільної (державної) політики або ініціюють формування, перегляд такої політики.

Крім того, закладені обов'язкові процедури при проведенні громадської експертизи зобов'язують органи виконавчої влади вчиняти певні дії і розглядати пропозиції громадськості за результатами проведеної експертизи. Це надає шанс інститутам громадянського суспільства мати значний вплив на реалізацію різного роду програм, впровадження заходів і т.п. У сучасному світі наслідки суспільної (державної) політики зазвичай є більш складними та важливими незалежно від рівня та сфери її впровадження. Громадська експертиза та моніторинг забезпечують зворотній зв'язок у відносинах органів влади та громадськості. Дієвість будь-якої суспільної (державної) політики визначається передусім тим, чи відповідає вона потребам суспільства, чи вирішує існуючі проблеми саме в інтересах громадян.

Наступна форма – це активна участь. Такий вид взаємодії ґрунтується на партнерстві головних виробників політики та організацій громадянського суспільства. Активна участь передбачає виконання за дорученням органів влади, відповідальних за вироблення державної політики, неурядовими організаціями певного виду робіт в процесі вироблення державної політики. Наприклад, проведення аналізу політики для прийняття рішень, здійснення оцінювання тощо.

Серед інших типів активності ОГСу процесі вироблення державної політики необхідно виділити такі: *вплив, тиск, контроль, оцінка*. Кожен з них по-різному проявляється на окремих етапах процесу.

Вплив ОГСу процесі вироблення державної політики характеризується тим, що політика формується, зважаючи на їх дії, позиції, бачення. Така діяльність передбачає активну участь на всіх стадіях процесу, максимальну раціоналізацію дій, вироблення з боку організацій належної аргументації. Вона може супроводжуватися низкою формальних та неформальних контактів з головними виробниками державної політики. Впливовість ОГС в процесі вироблення державної політики знаходиться в прямій залежності від авторитету цих організацій, довіри з боку держави та наявності повноважень брати участь в підготовці та ухваленні рішень, їх організаційно-ресурсної спроможності.

Тиск ОГС в процесі вироблення державної політики передбачає більш рішучу та енергійну дію, що спрямована на врахування їх інтересів при творенні політики. Особливо такий тип активності проявляється на стадії внесення питання до порядку денного для державної політики. Ця діяльність передбачає вибір форм декларування своїх вимог та мобілізації людей на їх підтримку. Тиск може чинитися заради просування власних матеріальних чи професійних інтересів або інтересів ширшої соціальної групи, яку репрезентує та чи інша організація (наприклад, об'єднання підприємців, організації споживачів), а також заради просування певних питань на арену політики заради їх розв'язання (наприклад, тиск екологічних організацій, захист прав людини тощо).

Контроль та оцінка ОГС в процесі вироблення державної політики передбачає забезпечення зворотного зв'язку державних та недержавних виробників політики, виявлення наявних чи потенційних протиріч, що потребують вирішення або втручання.

Практичне завдання 6: "Участь громадськості у процесі політики"

1. На основі сформульованої проблеми, цілей і замовника визначте (градуйований перелік у залежності від пріоритетності) організації громадянського суспільства у статутах, проектах і гаслах яких задекларовано вирішення сформульованої Вами проблеми для аналізу державної політики.
2. До сформульованої Вами проблеми для аналізу політики складіть градуйований, перелік у залежності від пріоритетності, організацій громадянського суспільства яким необхідно надати право і можливість здійснити громадську експертизу.
3. До сформульованої Вами проблеми для аналізу політики складіть градуйований, перелік у залежності від пріоритетності, організацій громадянського суспільства які будуть брати активну участь у її вирішенні/не вирішенні через:
 - вплив
 - тиск
 - контроль
 - оцінку

4. Дайте чіткі й лаконічні відповіді на всі запитання наведеної нижче форми звітності за шаблоном.

	Відповідь
Проблема	
Замовник	
Визначте (градуйований перелік у залежності від пріоритетності) організації громадянського суспільства у статутах, проектах і гаслах яких задекларовано вирішення сформульованої Вами проблеми для аналізу державної політики.	1) 2) ...
До сформульованої Вами проблеми для аналізу політики складіть градуйований, перелік у залежності від пріоритетності, організацій громадянського суспільства яким необхідно надати право і	1) 2) ...

можливість здійснити громадську експертизу				
До сформульованої Вами проблеми для аналізу політики складіть ґрадуїований, перелік у залежності від пріоритетності, організацій громадянського суспільства які будуть брати активну участь у її вирішенні/не вирішенні через:	Вплив	Тиск	Контроль	Оцінка
— вплив	1)	1)	1)	1)
— тиск	2)	2)	2)	2)
— контроль
— оцінку				

3. ТВОРЧА РОБОТА

Форма проведення: самостійна робота; письмово (обмін файлами); публічний захист.

Творча робота (*Policy Paper*) є індивідуальною працею, спрямованою на з'ясування середовища вироблення державної політики та аналіз стейкголдерів.

Слухачі за погодженням із викладачем самостійно виконують роботу за наведеними нижче рекомендаціями щодо структури і змісту.

**Національний університет
"КИЄВО-МОГИЛЯНСЬКА АКАДЕМІЯ"
Києво-Могилянська школа врядування
Кафедра суспільного врядування**

Прізвище та ініціали виконавця
(підпис)

**POLICY PAPER
Формулювання проблеми**

Творча робота (*Policy Paper*) складається з титульної сторінки та основної частини.

На титульній сторінці наводять:

- назву творчої роботи, що повторює формулювання проблеми;
- *замовника (клієнта) аналізу* (орган виконавчої влади (Кабінет Міністрів, міністерство, служба, інспекція, комітет, державна адміністрація) чи орган місцевого самоврядування (міський, сільський (селищний) голова, міська чи сільська (селищна) рада тощо), компетентний і такий, що має більшу частину ресурсів для вирішення поставленої проблеми).

- мету розв'язання проблеми (не повинна співпадати за змістом із формулюванням проблеми; має бути "зовнішньою" щодо проблеми; має бути одна, тобто не містити у формулюванні сполучних прислівників; має "підтримувати" суспільні цінності).

Основна частина

Середовищу вироблення державної політики:

1. Складники середовища державної політики які мають вплив на проблему, ідентифіковану для аналізу
2. Ресурси, необхідні для розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики.
3. Ресурси, яких може бракувати для розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики.
4. Конкретні продукти як результат розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики.
5. Короткострокові, середньострокові й віддалені кінцеві результати (наслідки) розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики.

6. Бажані/небажані, передбачувані/непередбачувані кінцеві результати (наслідки) розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики.
7. Результативність розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики.
8. Ефективність розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики.
9. Економічність розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики.
10. Політичні сили, у програмах і гаслах яких задекларовано вирішення сформульованої проблеми для аналізу державної політики.
11. Гіпотеза розв'язання сформульованої проблеми для аналізу державної політики

Аналіз стейкхолдерів:

11. Аналіз стейкхолдерів: категорії заінтересованих сторін, які є об'єктами впливу державної політики (замовника аналізу не слід відносити до заінтересованих сторін).
12. Аналіз стейкхолдерів: категорії заінтересованих сторін, на яких не здійснюється вплив, але які сприяють вирішенню проблеми.
13. Розподіл ідентифікованих стейкхолдерів на групи:
 - цільова група:
 - група непрямого впливу:
 - група потенційного впливу:
 - група з вагомим авторитетом:
 - експерти:
 - групи, які виявляють інтерес:
14. Стейкхолдери, якими слід провести:
 - безпосередня форма консультацій:
 - опосередкована форма консультацій:
15. Градуйований перелік стейкхолдерів з якими необхідно провести:
 - електронні консультації:
 - громадські обговорення:
16. Градуйований перелік стейкхолдерів за очікуваним позитивним короткостроковим чи середньостроковим впливом: допоможе заінтересованій стороні реалізувати свій інтерес (спростити його реалізацію, дати додаткові ресурси, створити додаткові можливості тощо)
17. Градуйований перелік стейкхолдерів за очікуваним негативним короткостроковим чи середньостроковим впливом: заважатиме заінтересованій стороні реалізувати свій інтерес (ускладнить його реалізацію, зменшить ресурси, створить додаткові перешкоди тощо)
18. Градуйований перелік організацій громадянського суспільства у статутах, проектах і гаслах яких задекларовано вирішення сформульованої Вами проблеми для аналізу державної політики
19. Градуйований, перелік організацій громадянського суспільства яким необхідно надати право і можливість здійснити громадську експертизу
20. Градуйований, перелік організацій громадянського суспільства які будуть брати активну участь у її вирішенні/не вирішенні через:
 - вплив:
 - тиск:
 - контроль:
 - оцінку:

Виокремлення у творчій роботі назв усіх **розділів** є обов'язковим.

Обсяг творчої роботи – **8...10 с.** (не більше **20** тис. знаків).

Титульна сторінка має бути підписана виконавцем.

Презентацію творчої роботи готують у форматі PowerPoint (перший слайд – титульна сторінка; наступні слайди – розділи творчої роботи).

Порядок захисту

Захист творчої роботи (*Policy Paper*) відбувається в очному режимі у присутності групи слухачів з використанням шаблону презентації відповідно до встановленого на початку часу. Після презентації в режимі запитань-відповідей проводиться коротке обговорення змісту творчої роботи.

4. ОРГАНІЗАЦІЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота – один з основних засобів оволодіння навчальним матеріалом у час, вільний від аудиторних навчальних занять.

Головною метою самостійної роботи є закріплення, розширення та поглиблення набутих у процесі аудиторної роботи знань, умінь і навичок, а також самостійне вивчення та засвоєння нового матеріалу під керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі.

Самостійна робота охоплює такі форми:

- самостійне опрацювання навчальних ресурсів, рекомендованих для вивчення (обов'язкових і додаткових та інших);
- виконання обов'язкових практичних завдань (письмове, за пропонуваними шаблонами, з оцінюванням шляхом обміну файлами);
- підготовка творчої роботи (*Policy Paper*) та її презентації за рекомендаціями щодо їхньої структури і змісту.

Усі завдання самостійної роботи є обов'язковими, виконуються у встановлені терміни кожним без винятку слухачем під час вивчення дисципліни, з відповідною максимальною оцінкою та передбачають установлені форми звітності (шаблони).

Питання, що виникають у слухачів стосовно виконання запланованих завдань, вирішуються на заочних консультаціях, які проводяться за затвердженим графіком шляхом обміну файлами.

5. МЕТОДИ НАВЧАННЯ

Основними організаційними методами вивчення дисципліни є настановча лекція, самостійна робота, підготовка творчої роботи (*Policy Paper*) та її презентації, контрольні заходи (прилюдний захист творчої роботи, оцінювання за результатами поточного й підсумкового контролю).

Самостійна робота є основним засобом засвоєння слухачами навчального матеріалу. Вона передбачає опрацювання навчальних ресурсів, рекомендованих для вивчення (обов'язкових і додаткових), зокрема наукових праць, підручників, навчальних і методичних посібників, прикладів вирішення суспільних проблем, прикладів творчих робіт, ознайомлення з положеннями законодавчих та інших нормативно-правових актів тощо.

6. ФОРМИ КОНТРОЛЮ

Оцінювання знань та умінь слухачів здійснюється за результатами поточного й підсумкового контролю, виходячи зі складових, наведених нижче.

Вид діяльності	Кількість балів	
	мін.	макс.
Поточний контроль		
Практичне завдання 1	0	5
Практичне завдання 2	0	6
Практичне завдання 3	0	6
Практичне завдання 4	0	6
Практичне завдання 5	0	6
Практичне завдання 6	0	6
Підсумковий контроль		
Відповідність змісту творчої роботи визначеним рекомендаціям і критеріям повноти, логічності й послідовності викладення матеріалу, обґрунтування власної думки, оформлення	0	30
Прилюдна презентація творчої роботи (відповідність презентації визначеному шаблону, виступ, дотримання регламенту, відповіді на питання)	0	10
Обговорення презентацій, запитання колегам	0	5
Фінальний тест	0	20

Разом	0	100
-------	---	-----

7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Матеріали для обов'язкового вивчення

1. Регламент Кабінету Міністрів України, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 18 липня 2007 року № 950 (Офіційний вісник України, 2007, № 54, ст. 2180)
2. Державна політика : підручник / ред. кол. : Ю. В. Ковбасюк (голова), К. О. Ващенко (заст. голови), Ю. П. Сурмін (заст. голови) [та ін.]. – К. : НАДУ, 2014. – Т. 2. – 448 с. – Режим доступу : <http://ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials/253-derzhavna-politika-rozdil-2>
3. Кілієвич О. І. Практикум із підготовки аналітичних документів : навч. посіб. / О. І. Кілієвич, Г. Л. Рябцев. В. В. Тертичка. – К. : К.І.С., 2016. – 95 с. – Режим доступу : <http://ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials/295-praktikum-iz-pidgotovki-analitichnih-dokumentiv-navch-posib>

Додаткові матеріали

4. Аналіз державної політики в Україні: навчальна дисципліна, сфера професійної діяльності, галузь прикладних досліджень : зб. документів і матеріалів / укл. О. І. Кілієвич, В. В. Тертичка. – К. : К.І.С., 2004. – 210 с. – Режим доступу : <http://ipas.org.ua/index.php/library/digest/173-analiz-derzhavnoyi-politiki-v-ukrayini>
5. Браун П. Посібник з аналізу державної політики / П. Браун ; пер. з англ. – К. : Основи, 2000. – 243 с. – Режим доступу : http://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/braun_2000_posibnyk_z_analizu_derzhavnoi_polityky.pdf
6. Вайс К. Г. Оцінювання: методи дослідження програм та політики / К. Г. Вайс ; пер. з англ. – К. : Основи, 2000. – 671 с. – Режим доступу : http://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/weiss_2000_otsiniuvannia_metody_doslidzhennia_program_ta_polityky.pdf
7. Веймер Д. Л. Аналіз політики: концепції, практика / Д. Л. Веймер, Е. Р. Вайнінг ; пер. з англ. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 1998. – 654 с. – Режим доступу : http://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/weimer_1998_analiz_polityky.pdf
8. Вироблення державної політики: рекомендації для України в контексті євроінтеграційного досвіду країн Балтії та Польщі : зб. аналіт. звітів і записок учасників Програми урядового стажування / укл. О. І. Кілієвич, В. В. Тертичка. – К. : К.І.С., 2006. – 388 с. – Режим доступу : <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials>.
9. Вироблення державної політики. Аналітичні записки / укл. О. І. Кілієвич, В. Є. Романов. – К. : К.І.С., 2003. – 346 с.
10. Волес В. Творення політики в Європейському Союзі / В. Волес В., Г. Волес ; пер. з англ. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2004. – 871 с.
11. Говлет М. Дослідження державної політики: цикли та підсистеми політики / М. Говлет, М. Рамеш ; пер. з англ. – Львів : Кальварія. – 264 с.
12. Гогвуд Б. Аналіз політики для реального світу / Б. Гогвуд, Л. Ган ; пер. з англ. – К. : Основи, 2004. – 396 с. – Режим доступу : http://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/hogwood_2004_analiz_polityky_dlia_realnogo_svitu.pdf
13. Дай Т. Основи державної політики / Т. Дай ; пер. з англ. – Одеса : Бахва, 2005. – 468 с.
14. Дан В. Державна політика: вступ до аналізу / В. Дан ; пер. з англ. – Одеса : Бахва, 2005. – 504 с. – Режим доступу : http://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/dann_2005_derzhavna_polityka.pdf
15. Державна політика і демократичне урядування: становлення та взаємовплив : підруч. / за заг. ред. В. А. Ребкала, В. В. Тертички, В. А. Шахова. – К. : К.І.С., 2016. – 264 с. – Режим доступу : <http://ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials/296-public-policy-and-democratic-governance>
16. Державна політика: аналіз та механізм її впровадження в Україні : навч. посіб. / [кол. авт.] ; за заг. ред. В. А. Ребкала, В. В. Тертички. – К. : УАДУ, 2000. – 232 с.

17. Кілієвич О. Англо-український глосарій термінів і понять з аналізу державної політики та економіки / О. І. Кілієвич. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2003. – 510 с.
18. Кілієвич О. І. Економічний аналіз державної політики : навч. посіб. / О. І. Кілієвич. – К. : НАДУ, 2011. – 78 с. – Режим доступу : <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials>.
19. Кілієвич О. І. Державна політика: аналіз та основи впровадження : методичні рекомендації / О. І. Кілієвич, В. В. Тертичка. – К. : НАДУ, 2009. – 88 с. – Режим доступу : <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials>.
20. Основи аналізу державної політики : відеолекції [Електронний ресурс] / В. В. Тертичка. – Режим доступу : <https://youtu.be/SMfPxVComNs>
21. Пал Л. А. Аналіз державної політики / Л. А. Пал ; пер. з англ. – К. : Основи, 1999. – 422 с. – Режим доступу : http://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/pal_1999_analiz_derzhavnoi_polityky.pdf
22. Розенфельд Р. Лекції з державної політики / Р. Розенфельд ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2002. – 60 с.
23. Розробка державної політики. Аналітичні записки / укл. О. І. Кілієвич, В. Є. Романов. – К. : К.І.С., 2002. – 320 с. – Режим доступу : <http://www.ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials>
24. Тертичка В. В. Державна політика: аналіз та здійснення в Україні / В. В. Тертичка. – К. : Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2002. – 750 с. – Режим доступу : http://ipas.org.ua/images/doc/Library/Books/vt_monogr_2002.zip
25. Янг Е. Як написати дієвий аналітичний документ у галузі державної політики: Практичний посібник для радників з державної політики у Центральній і Східній Європі / Е. Янг, Л. Куїнн ; пер. з англ. – К. : К.І.С., 2003. – 130 с. – Режим доступу : <http://ipas.org.ua/index.php/library/educational-materials/180-eojn-jang-i-liza-kuinn-jak-napisati-dievij-analitichnij-dokument-u-galuzi-derzhavnoyi-politiki>
26. Valerii Tertychka Standards and Templates for Public Policy Analysis: Performance and Obstacles of Implementation // “Spreading Standards, Building Capacities: European Administrative Space in Progress”: Presented Papers from the 24th NISPAcee Annual Conference, Zagreb, Croatia, May 19-21, 2016: Published by NISPAcee PRESS. – 1 CD-ROM (ISBN 978-80-89013-81-4)
27. Valerii Tertychka Training of Experts for Reforms: The Guarantee of Welfare Public Policy in Ukraine? // “Public Administration for Well-being and Growth”: Presented Papers from the 26th NISPAcee Annual Conference, Iasi, Romania, May 24-26, 2018: Published by NISPAcee PRESS. – http://www.nispa.org/conf_program_details2018all.php?cid=26
28. Valerii Tertychka Stakeholder Analysis in the Practice of the New Civil Service of Ukraine // “From Policy Design to Policy Practice”: Presented Papers from the 27th NISPAcee Annual Conference, Prague, Czech Republic, May 23-26, 2019: Published by NISPAcee PRESS. – http://www.nispa.org/conf_program_details2019.php?meeting_id=1117&cid=27
29. Valerii Tertychka Policy and/or vs Governance? // JOURNAL OF POLICY & GOVERNANCE. – 2021. – August № 1. – P. vi-vii // www.grassrootsjournals.org/jpg
- 30.

Інформаційні ресурси

31. Верховна Рада України : офіційний сайт. – Режим доступу : www.rada.gov.ua
32. Громадянське суспільство і влада : урядовий веб-сайт. – Режим доступу : <http://civic.kmu.gov.ua>
33. Інститут аналізу політики та стратегій : веб-сайт. – Режим доступу : www.IPAS.org.ua
34. Центр адаптації державної служби до стандартів Європейського Союзу : веб-сайт. – Режим доступу : <http://www.center.gov.ua>
35. Урядовий портал : єдиний веб-портал органів виконавчої влади. – Режим доступу : www.kmu.gov.ua